

Л. В. Гончаркандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку і аудиту
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ УНІВЕРСИТЕТУ

Стаття присвячена одній з актуальних проблем формування у майбутніх менеджерів культури професійної діяльності. У статті розглянуто поняття «модель», «моделювання». Здійснено аналіз різних типів моделей. Встановлено, що меті дослідження найбільше відповідає модель структурного типу, яка відображає єдність структурних компонентів (таких як мета, зміст, процес, результат), що забезпечують цілісність освітнього процесу. Модель формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів розкривається через опис та теоретичне обґрунтування структурних складників цього процесу. У процесі обґрунтування моделі формування культури професійної діяльності майбутнього менеджера в освітньому середовищі університету враховано, що фундаментальними засадами будь-якої системи є принципи, які дають можливість відстежити стійкі тенденції розвитку будь-якої теорії чи діяльності, основу яких становлять.

Модель розроблено на основі визначених теоретико-методологічних засад та репрезентовано у цільовому, теоретико-методологічному, змістовому, технологічному, результативному блоках. Наголошено, що визначення структурних і функціональних компонентів моделі зумовлене віковими особливостями майбутніх менеджерів, специфікою освітнього процесу ЗВО, теоретичними і методичними здобутками сучасної педагогічної науки. Цільовий блок моделі формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів включає в себе соціальне замовлення, яке актуалізується у потребі в менеджерах зі сформованою культурою професійної діяльності. Теоретико-методологічний блок моделі інтегрує: теоретико-методологічні основи побудови процесу формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів в освітньому середовищі університету; основні методологічні підходи (системний, діяльнісний, середовищний, компетентнісний, особистісно орієнтований, аксіологічний, професіографічний); принципи формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів в освітньому середовищі університету. Змістовий блок моделі представлено взаємопов'язаними та взаємозумовленими компонентами культури професійної діяльності майбутніх менеджерів: гностичним, мотиваційно-ціннісним, діяльнісним. Обґрунтовано організаційно-педагогічні умови формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів.

Ключові слова: культура професійної діяльності, студенти, майбутні менеджери, модель, моделювання, організаційно-педагогічні умови.

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Динамічність та ефективність процесу формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів в освітньому середовищі університету зумовлена доцільністю використання методів моделювання. Моделювання в педагогіці застосовується для вирішення таких завдань, як поліпшення проектування освітнього процесу, оптимізація структури навчального матеріалу, управління пізнавальною діяльністю, управління освітнім процесом та ін. З огляду на це, логічним і науково обґрунтованим повинно стати розуміння та вдосконалення організованого, безперервного й цілеспрямованого процесу професійної підготовки майбутніх менеджерів, який сприяє оволодінню ними знаннями, спеціальними вміннями та навичками, що формують культуру їхньої професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретичні та практичні аспекти формування

професійної культури майбутніх фахівців відображаються у працях С. Анеліної, С. Вітвицької, В. Гриньової, В. Мазіна, І. Михайліченка, В. Тернопільської, І. Радомського та ін. Проблему моделювання у педагогічній діяльності розглядали у своїх працях М. Анісімов, С. Архангельський, А. Бойко, К. Волинець, О. Гофман, А. Ізюмцев, М. Корець, Л. Леонт'єв, А. Лігоцький, А. Орлов, В. Семиченко, Т. Сущенко, Н. Тализіна, І. Тихонов, Н. Ярошенко та інші. Результати дослідної діяльності вищезазначених фахівців були основоположними в розробленні концептуальних засад нашого дослідження.

Мета статті – обґрунтування моделі формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів в освітньому середовищі університету.

Виклад основного матеріалу. Поняття «модель» (від лат. *modulus* – міра, зразок) – це об'єкт-замінник, який у визначених умовах може

заміняти об'єкт-оригінал, відтворюючи властивості, що цікавлять, і характеристики оригіналу [6, с. 435], тобто вона може слугувати гносеологічним заміником оригіналу на чотирьох рівнях: на рівні елементів, на рівні структур, на рівні поведінки чи функцій, на рівні результатів. У найбільш загальному розумінні модель визначають як аналог певного фрагмента природної чи соціальної реальності [10]. Своєю чергою моделювання розглядається як засіб, що допомагає систематизувати знання про явище або процес, який вивчається, підказує шляхи їх більш цілісного опису, дає змогу більш повно встановити зв'язки між компонентами, відкриває можливості для створення цілісної класифікації [2].

Моделювання може слугувати: а) засобом відображення й перетворення об'єкта, який ще не існує в реальності; б) дослідницькою метою у разі визначення стратегії інноваційних перетворень; в) засобом імітації реальних процесів тощо. Іншими словами, моделю вважається система педагогічних об'єктів, яка відображає сутнісні характеристики процесу/явища/феномена, що створена з метою його формування, розвитку, виховання, покращення. Ми вважаємо, що процес моделювання дає можливість отримати нову інформацію про об'єкт дослідження та спрогнозувати його розвиток. Вищезазначений процес акумулюється у єдності теоретичної й практичної готовності майбутніх менеджерів до управлінської діяльності відповідно до конкретної мети і завдань.

У роботах С. Архангельського основними принципами моделювання визначено: наочність – виразність моделі (конструктивна, образотворча, знакова, символічна), визначеність – чітке виділення певних сторін визначення, об'єктивність – незалежність проведення досліджень від особистих переконань дослідника [1].

Оскільки педагогічне моделювання передбачає визначення як актуальних, так і перспективних завдань освітнього процесу, то модель формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів можемо розглядати як: 1) основу для складання програми дослідження готовності викладачів, кураторів до формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів; 2) зразок, на досягнення якого спрямований освітній процес університету; 3) міру моніторингу, сформованості культури професійної діяльності майбутніх менеджерів.

Зважаючи на те, що у педагогічному моделюванні об'єктом завжди виступає й зміст освіти, то модельне проектування характеризується реалізацією через зміст та його концептуальну організацію цілей навчання відповідно до тих настанов, які визначаються суспільством на нормативному рівні [5].

Як стверджує Н. Казьмерчук, є різні варіанти застосування моделі, яка дає можливість чітко визначати компоненти, які утворюють систему; схематично розглядати зв'язки між ними, порівнювати зв'язки всередині модельованого об'єкта зі зв'язками всередині моделі; генерувати ідеї, ставити питання щодо об'єкта дослідження [4].

У нашому дослідженні модель відтворює цільову, змістову, технологічну та результативну складові частини формування культури професійної діяльності майбутнього менеджера в освітньому середовищі університету. Проаналізувавши різні типи моделей, ми дійшли висновку, що меті нашого дослідження найбільш відповідає модель структурного типу, яка відображає єдність структурних компонентів (таких як мета, зміст, процес, результат), що забезпечують цілісність освітнього процесу.

Ми вважаємо, що модель відображає: системний склад елементів процесу; відтворюючі елементи системи; характер зв'язків між елементами системи; технологічний процес формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів.

Обґрунтування та розробка педагогічної моделі здійснювалися у два етапи. На першому етапі відбувалось створення якісної моделі об'єкта та побудова структурної моделі (визначення об'єкта дослідження, накопичення знань про нього, обґрунтування необхідності використання методу моделювання, вибір найбільш суттєвих змін). Результатом моделювання є формування культури професійної діяльності майбутнього менеджера в освітньому середовищі університету. Другий етап передбачав математичний аналіз результатів вимірювання та створення його математичної моделі.

Запропонована модель є цілісним, відкритим, динамічним утворенням, яке дає можливість не тільки спрямувати процес формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів, а й визначити відповідність поставленої цілі кінцевому результату. У нашому дослідженні модель розглядаємо як сукупність взаємопов'язаних елементів: соціального замовлення, мети, змісту, принципів, методів, форм, засобів, результату, а також педагогічних умов реалізації моделі формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів.

Отже, метою моделювання процесу формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів в освітньому середовищі університету є розробка такої моделі, яка врахувала би специфіку професійної діяльності майбутніх менеджерів, специфіку освітнього середовища університету та дала би змогу підвищити ефективність цього процесу, співвіднести його з вимогами суспільства. Об'єктом моделювання у нашому

дослідженні виступає процес формування культури професійної діяльності майбутнього менеджера в освітньому середовищі університету.

Під моделлю формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів ми розуміємо опис та теоретичне обґрунтування структурних складників цього процесу. У процесі створення моделі формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів в освітньому середовищі університету ми керувалися: кваліфікаційними вимогами до менеджера, зумовленими соціальним замовленням; галузевими стандартами вищої освіти за напрямом підготовки «Менеджмент», спеціальності «Менеджмент організацій і адміністрування»; навчальними планами та програмами професійної підготовки майбутніх менеджерів.

У процесі обґрунтування моделі формування культури професійної діяльності майбутнього менеджера в освітньому середовищі університету ми враховували, що фундаментальними засадами будь-якої системи є принципи, які дають можливість відстежити стійкі тенденції розвитку будь-якої теорії чи діяльності, основу яких становлять. За В. Масловим, принципи систематизують навколо себе закономірності, теоретичні положення, практичний досвід [7, с. 58]. Принципами формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів визначаємо: науковості, системності, систематичності й послідовності, суб'єктивності навчання й виховання, діагностичної цілеспрямованості, професійної мобільності. Зазначені принципи відображають специфіку, основні характеристики й тенденції моделі формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів в освітньому середовищі університету.

Модель розроблена на основі визначених теоретико-методологічних засад та репрезентована у цільовому, теоретико-методологічному, змістовому, технологічному, результативному блоках. Визначення структурних і функціональних компонентів моделі зумовлене віковими особливостями майбутніх менеджерів, специфікою освітнього процесу ЗВО, теоретичними і методичними здобутками сучасної педагогічної науки. Модель відображає сукупність необхідних елементів (блоків) та цілісних взаємозв'язків цілеспрямованої системної роботи викладачів, кураторів щодо формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів в освітньому середовищі університету. Модель забезпечує формалізований опис досліджуваного об'єкта й процесу формування зазначеного феномена, дає можливість відслідковувати будову об'єкта, перебіг цього процесу, умови, за яких відбувається цей процес, допомагає виявити чинники, які визначають поведінку й перебіг процесу.

Цільовий блок моделі формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів включає в себе соціальне замовлення, яке актуалізується у потребі в менеджерах зі сформованою культурою професійної діяльності. Цільовий блок містить мету й завдання. Мета визначає характер освітнього процесу, головні підходи до організації педагогічної діяльності. Мета, відповідно, декомпується на низку конкретних завдань, такі як: оволодіння студентами знаннями про культуру професійної діяльності, механізми їх прояву, розвиток відповідальності, комунікабельності, толерантності, самодостатності, які необхідні для професійної діяльності менеджера; цілеспрямована організація суб'єкт-суб'єктної взаємодії, що забезпечує виявлення майбутніми менеджерами культури професійної діяльності; розвиток оптимальних моделей взаємин у системі «викладач–студент» з метою забезпечення сприятливих умов для формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів в освітньому середовищі університету.

Теоретико-методологічний блок моделі інтегрує: 1) теоретико-методологічні основи побудови процесу формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів в освітньому середовищі університету; 2) основні методологічні підходи (системний, діяльнісний, середовищний, компетентнісний, особистісно орієнтований, аксіологічний, професіографічний); 3) принципи формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів в освітньому середовищі університету (науковості, системності, систематичності й послідовності, суб'єктності навчання й виховання, професійної мобільності, діагностичної цілеспрямованості).

Змістовий блок моделі представлено взаємопов'язаними та взаємозумовленими компонентами культури професійної діяльності майбутніх менеджерів: гностичним, мотиваційно-ціннісним, діяльнісним, що мають бути відображені у змісті освітнього процесу та передбачають знання майбутніми менеджерами сутності й змісту культури професійної діяльності студентів, моделей соціальної поведінки, усвідомлення доцільності їх дотримання; розвитком почуттів, що відображають ставлення майбутніх менеджерів до культури професійної діяльності як особистісного надбання; здатністю особистості до практичної діяльності на основі культури професійної діяльності.

Складниками технологічного компонента є організаційно-педагогічні умови формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів. Педагогічні умови визначаються як сукупність об'єктивних можливостей змісту, методів, організаційних форм і матеріальних можливостей його здійснення, що забезпечує успішне досягнення

поставленої мети [3]. Організаційно-педагогічні умови акумулюються у цілісності гностичного, мотиваційно-ціннісного та діяльнісного компонентів культури професійної діяльності майбутніх менеджерів, що характеризують пізнавальну, мотиваційну, поведінкову сфери. З огляду на це серед педагогічних умов варто виділити ті, які цілеспрямовано організуються в освітньому середовищі закладу вищої освіти та забезпечують його ефективне функціонування.

Аналіз педагогічної літератури та практичний досвід дали змогу визначити організаційно-педагогічні умови формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів: 1) збагачення фахових дисциплін знаннями про культурні основи професійної діяльності менеджера; 2) конструювання професійно спрямованого змісту позааудиторної діяльності майбутніх менеджерів; 3) педагогічну підтримку майбутніх менеджерів у професійному самовизначенні, вияві культури професійної діяльності.

Процес формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів закономірно пов'язаний із засвоєнням спеціальних знань про цінності культури професійної діяльності як основного способу організації діяльності майбутнього менеджера з усвідомленням їх значущості для професійного становлення. Засвоєння знань про цінності культури професійної діяльності можливе за умови актуалізації цих знань у процесі збагачення ними фахових дисциплін. Фахові дисципліни мають великий потенціал для формування у майбутніх менеджерів цінності культури професійної діяльності, позаяк дають змогу отримати їм уявлення про закономірності поведінки людей, мотиваційні основи управлінської діяльності, особливості особистості керівника, управління, розкрити потенціал корпоративних цінностей, норм організації.

Нами виявлено, що суттєвими елементами процесу формування є цілеспрямована організація суб'єкт-суб'єктної взаємодії майбутніх менеджерів у різних формах аудиторної та позааудиторної діяльності університету з метою усвідомлення ними сутності й змісту культури професійної діяльності, інтеріоризації їх як особистісної цінності, накопичення досвіду виявлення відповідальності, толерантності, самодостатності, комунікабельності, лідерських якостей; організація методичної роботи з викладачами, кураторами для підвищення їх компетентності щодо формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів.

Результативний блок моделі синтезує показники її ефективності, що відображають ступінь досягнення передбачених завдань, а саме підвищення рівня сформованості культури професійної діяльності майбутніх менеджерів. Це детермінує

актуалізацію діагностики, формування й оцінювання поведінкових характеристик культури професійної діяльності майбутніх менеджерів.

Ми вважаємо, що стрижневим елементом моделі, на який спрямовано дію всіх визначених взаємопов'язаних блоків, виступає особистість майбутніх менеджерів, якому властива культура професійної діяльності (відповідальність, толерантність, самодостатність, комунікабельність, лідерські якості).

Слід наголосити на важливості та відмінності розробленої моделі – її структурні й функціональні компоненти є рухливими і динамічними унаслідок безперервних змін у змісті та характері освітньої діяльності, стрімких трансформацій наукових, технічних і технологічних параметрів сфери професійної діяльності [9, с. 126].

Загалом ефективне функціонування запропонованої моделі можливе за умови адаптаційного управління процесом (визначаємо як цілеспрямованість і гнучкість підпорядкування проєктної мети й завдань соціокультурним і освітнім потребам університету), свободи вибору, що гарантує кожному суб'єктові освітнього процесу вільний вибір форм аудиторної й позааудиторної діяльності відповідно до власних інтересів та потреб.

Висновки. За результатами проведеного дослідження зазначаємо, що розроблена модель формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів в освітньому середовищі університету виступає як інструментарій організації системи підготовки кваліфікованого менеджера. Вона презентується як структурна динамічна система, яка змінюється під впливом інтеграційних процесів у суспільстві. Модель передбачає постійний моніторинг за критеріями й показниками.

Список використаної літератури:

1. Архангельский С.И. Учебный процесс в высшей школе и его закономерные основы и методы : учебно-методическое пособие. Москва : Высшая школа, 1980. 368 с.
2. Бабанский Ю.К. Проблемы повышения эффективности педагогических исследований. Москва : Педагогика, 1982. 192 с.
3. Бражнич О.Г. Педагогічні умови диференційованого навчання учнів загальноосвітньої школи : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Кривий Ріг. 2001. 238 с.
4. Казьмерчук А.В. Основні структурні компоненти моделі формування професійної культури менеджера туризму. *Педагогіка і психологія: наука, освіта, інновації* : матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, Україна, 23–24 грудня 2011 року). Одеса : Південна фундація педагогіки, 2011. С. 35–37.

5. Князева Е.Н., Курдюмов С.П. Основания синергетики. Режимы с обострением, самоорганизация, темпомиры. Санкт-Петербург : Алтейя, 2002. 414 с.
6. Новейший философский словарь / сост. А.А. Грицанов. Минск : Эгвес, 2006. 488 с.
7. Петрик В.М., Присяжнюк М.М., Компанцева Л.Ф. та ін. Сугестивні технології маніпулятивного впливу : навчальний посібник / за заг. ред. Є.Д. Скулиша. Київ : ЗАТ «Віпол», 2011. 248 с.
8. Тернопольская В.И., Бакулина О.С. Особенности формирования профессиональной компетентности будущих специалистов по налогообложению и таможенному делу. *International scientific journal "Progress"*. Tbilisi : International Publishing House "Progress", 2018. No. 1–2. Pp. 94–97.
9. Ягупов В.В. Принцип оптимізації навчання. Педагогіка : підручник. URL: http://eduknigi.com/ped_view.php?id=168.
10. Ясвин В.А. Образовательная среда: от моделирования к проектированию. Москва : Смысл. 2001.
11. Ternopil'ska V., Guk O., Zavorodnia Y., Ryzhkov V., Snitka Y. Variants of the educational paradigm in training of managers. *Revista ESPACIOS*. 2019. Vol. 40 (29). P. 9.

Honchar L. Model of formation of culture of professional activity of future managers in the educational environment of the university

The article is devoted to one of the urgent problems of formation of professional culture of professional activity in future managers. The article considers the concept of "model", "modeling". The analysis of different types of models is carried out. It is established that the purpose of the study best meets the model of the structural type, which reflects the unity of structural components (purpose, content, process, result), ensuring the integrity of the educational process. The model of forming the culture of professional activity of future managers is revealed through the description and theoretical substantiation of the structural components of this process. In the process of substantiation of the model of forming the culture of professional activity of the future manager in the educational environment of the university it is taken into account that the fundamental principles of any system are principles that allow tracking sustainable trends of any theory or activity.

The model is developed on the basis of certain theoretical and methodological principles and is represented in the target, theoretical and methodological, semantic, technological, effective blocks. It is emphasized that the definition of structural and functional components of the model is due to the age characteristics of future managers, the specifics of the educational process of free economic science, theoretical and methodological achievements of modern pedagogical science. The target block of the model of forming the culture of professional activity of future managers includes the social order, which is actualized in the need for managers with the formed culture of professional activity. The theoretical and methodological block of the model integrates: theoretical and methodological bases of building the process of forming the culture of professional activity of future managers in the educational environment of the university; basic methodological approaches (systemic, activity, environmental, competence, personality-oriented, axiological, professional); principles of forming the culture of professional activity of future managers in the educational environment of the university. The content block of the model is represented by interconnected and interdependent components of the culture of professional activity of future managers: gnostic, motivational-value, activity. The organizational and pedagogical conditions of forming the culture of professional activity of future managers are substantiated.

Key words: culture of professional activity, students, future managers, model, modeling, organizational and pedagogical conditions.